

Практична робота 16

ТЕМА: «Ринок органічної продукції на світовому рівні і в Україні»

Мета роботи: Опанувати ринок органічної продукції на світовому рівні і в Україні.

Матеріали та обладнання: підручники, електронні інформаційні ресурси, довідники.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Аграрний сектор є одним із найважливіших секторів економіки України. Сільськогосподарські площі України становлять близько 43 млн гектарів. З огляду на те, в Україні виробляється органічна продукція не лише для власного споживання, а й на експорт, особливо це стосується органічного сектору.

Розвиток органічного виробництва має екологічні, економічні та соціальні переваги. Малі та середні виробники в Україні дедалі більше інвестують у виробництво органічної продукції. Основною причиною повільного розвитку вітчизняного органічного ринку є низька купівельна спроможність споживачів. Тому, що екологічно чисті фрукти, овочі, м'ясо та молоко зазвичай значно дорожчі.

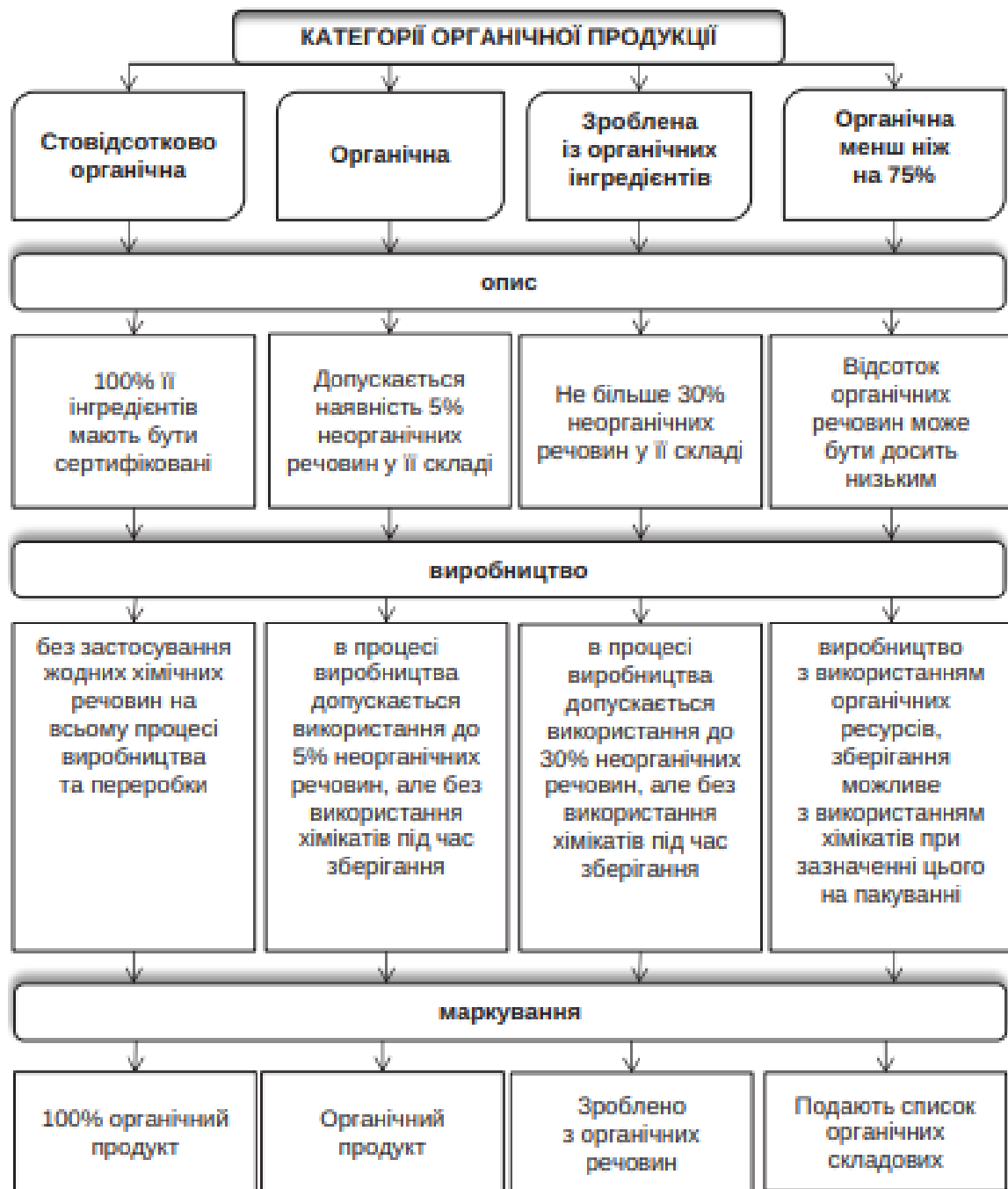
Одним із важливих завдань у формуванні ринку органічної продукції є сегментація, тобто поділ на групи споживачів за результатами маркетингових досліджень. Кількісні показники та якісні характеристики попиту на органічну продукцію є основними джерелами побудови агровиробниками відповідних маркетингових комплексів.

Враховуючи достатню кількість орних земель, сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, відповідну матеріально-технологічну базу та науковопрактичні рекомендації, Україна має значною мірою невикористаний потенціал у розвитку виробництва органічної продукції.

Завдяки науковому обґрунтуванню вітчизняного органічного виробництва та підтримці національного розвитку в майбутньому можна буде збільшити частку високоякісної органічної продукції на агропродовольчому ринку. Це значно сприятиме вирішенню екологічних проблем і сталому розвитку сільських територій, дозволить розширити експорт органічної продукції та підвищити її конкурентоспроможність й зайняти лідируючі позиції на світовому ринку органічної продукції.

Розвиток органічного виробництва в Україні сприяє охороні та поліпшенню навколишнього середовища, частковому відновленню родючості ґрунту, розвитку сільських територій, підвищенню рівня життя сільського населення та загального добробуту населення країни, забезпеченню продовольчої безпеки України, підвищенню ефективності та

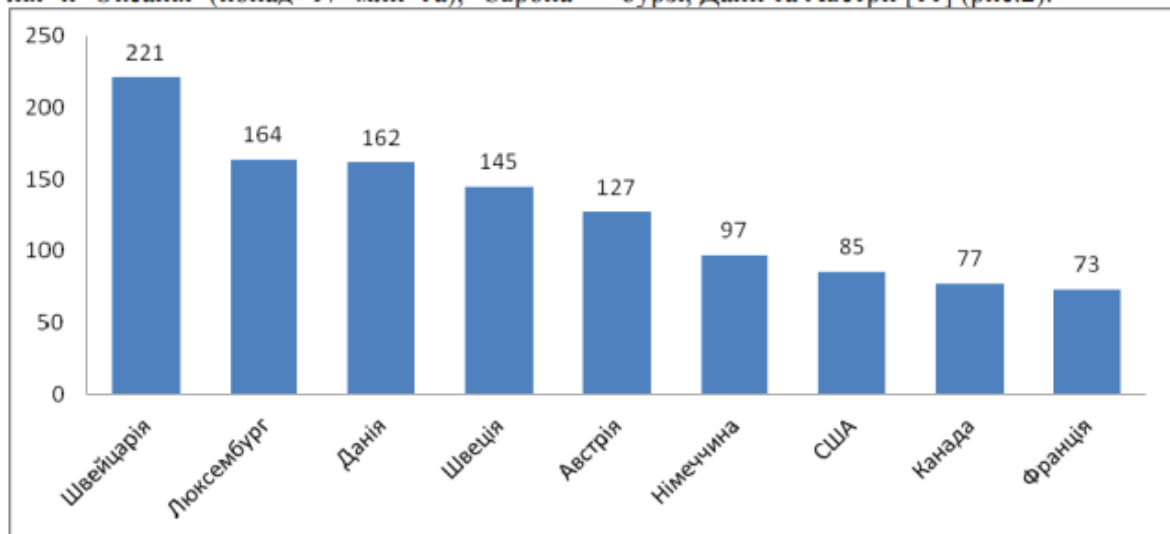
рентабельності сільськогосподарського виробництва, пропозиції населенню здорової та якісної продукції, покращенню іміджу України на міжнародному ринку органічної продукції, зміцнення експортного потенціалу тощо.

В Україні попит на органічну продукцію низький порівняно з розвиненими країнами світу, однак з кожним роком в Україні зростає кількість споживачів, зацікавлених у придбанні та споживанні екологічно чистої органічної продукції. Така продукція реалізується через мережі супермаркетів, спеціалізовані магазини та мережу Інтернет.

Україна має значні можливості для розвитку органічного виробництва (чорноземи, потужні агрохолдинги, кліматичні умови), оскільки на світовому ринку присутній дефіцит органічної продукції, то продаж

продукції за кордон дає великі можливості Україні. Як наслідок, вітчизняне сільське господарство має значний потенціал для покращення економічних, екологічних та соціальних умов в Україні. Однак, повільний прогрес у сфері органічного виробництва пояснюється неповною законодавчою базою та відсутністю чітких національних рекомендацій з цього питання.

Споживання органічної продукції в світі

Особливості органічного виробництва в Україні регламентуються положеннями Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII та іншими відповідними підзаконними нормативно-правовими документами. Так, Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII зазначено що органічна продукція – це «сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва».

Органічна продукція, яка вводиться в обіг і реалізується, має мати маркування державним логотипом для органічної продукції, за винятком окремих випадків, визначених законодавством. Окрім того, обов'язковим елементом маркування органічної продукції є кодовий номер, який розташовується під державним логотипом для органічної продукції та містить:

- 1) акронім, що ідентифікує державу походження;
- 2) напис «organic»;
- 3) реєстраційний код органу сертифікації, що здійснив сертифікацію органічного виробництва.

Органічна продукція в обігу та реалізації підлягає обов'язковому декларуванню. Оператор повинен подати до органу сертифікації декларацію про кількість органічної продукції, яка вводиться в обіг та реалізацію. Оператор також несе відповідальність за повноту та достовірність відомостей, наведених у декларації щодо кількості реалізованої органічної продукції.

Перед війною близько 400 органічних господарств в Україні обробляли площу близько 460 тис. га відповідно до вимог Органічного Регламенту ЄС, а це – приблизно 1,3% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Також функціонувало близько 100 сертифікованих органічних переробників і трейдерів.

Останніми роками кількість органічних господарств в Україні зросла, але всі вони розташовані та функціонують по всій Україні. Сьогодні деякі органічні господарства залишаються під російською окупацією, деякі були звільнені, але знаходяться у край зруйнованому стані, деякі – релокували свої виробництва на захід України чи закордон.

Щодо проблеми правового регулювання ринку органічної продукції, то потрібно наголосити, що з 1 січня 2022 року у Європейському Союзі було введено в дію новий регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 про органічне виробництво й маркування органічних продуктів.

І Україна, яка експортує органічну продукцію до країн Європейського Союзу, повинна дотримуватися положень нових змін. Зокрема, новим документом розширено сферу його застосування, посилюється відповідальність оператора у разі підозри на забруднення продукції, перехід від еквівалентності до рівнозначності та встановлення вимог групової сертифікації.

Раніше законодавча система органічного виробництва регулювалася регламентами № 834/2007, № 889/2008 та № 1235/2008, однак у новому документі всі нормативно-правові акти згруповані за розділами основних положень: правила виробництва (рослин, тварин, харчової продукції, кормів, аквакультури), матеріал для розмноження рослин і насіння, контроль, торгівля з третіми країнами тощо.

Конкурентоспроможність органічної продукції повинна визначатися не окремою перевагою продукції, а конкурентною перевагою, яка є результатом суми всіх існуючих конкурентних переваг. Тому конкурентоспроможність органічної продукції є кінцевим результатом створення, забезпечення, підтримки та розвитку конкурентної переваги органічних господарств.

Опираючись на воєнні дії в Україні, та те, що неможливо сьогодні чітко визначити площу сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічне виробництво, то можна зауважити, що станом на 31 грудня 2021 року займана площа сільськогосподарських угідь, призначених для виробництва органічної продукції та перехідного періоду, становила 422299 га, а саме 1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України. Так, площа сільськогосподарських угідь для виробництва органічної продукції становила 370110 га, а площа сільськогосподарських угідь перехідного періоду – 52189 га. Водночас загальна кількість операторів цієї сфери станом на досліджуваний період склала 528, серед яких 418 були сільськогосподарськими виробниками.

За останні роки вітчизняний споживчий ринок розширив асортимент органічної продукції за рахунок великих мереж супермаркетів. Основними

видами продукції, яка споживається, є молоко та молочні продукти, овочі, фрукти та гриби, зернові та круп'яні продукти, борошно, насіння, соки, напої, макаронні вироби, консерви, яйця, м'ясні продукти, олії, спеції та ароматизатори, цукор, хлібобулочні вироби, мед, шоколад та чай.

Відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року площі з органічним статусом в Україні мають становити не менше 3% від загальної площі сільськогосподарських угідь, тобто 1,26 млн га. Такі очікування роблять Україну однією з країн з найбільшою площею органічних земель у світі та Європі зокрема.

Акцентуючи увагу на експорті органічної продукції, то доцільно відзначити, що український експорт органічної продукції в основному надходить до країн Європи. Так, в 2021 році 82% українського органічного експорту було направлено до країн Європи. Що стосується 2022 року, то у 2022 році експорт органічної продукції до країн Європи становив 226,4 тис. тонн.

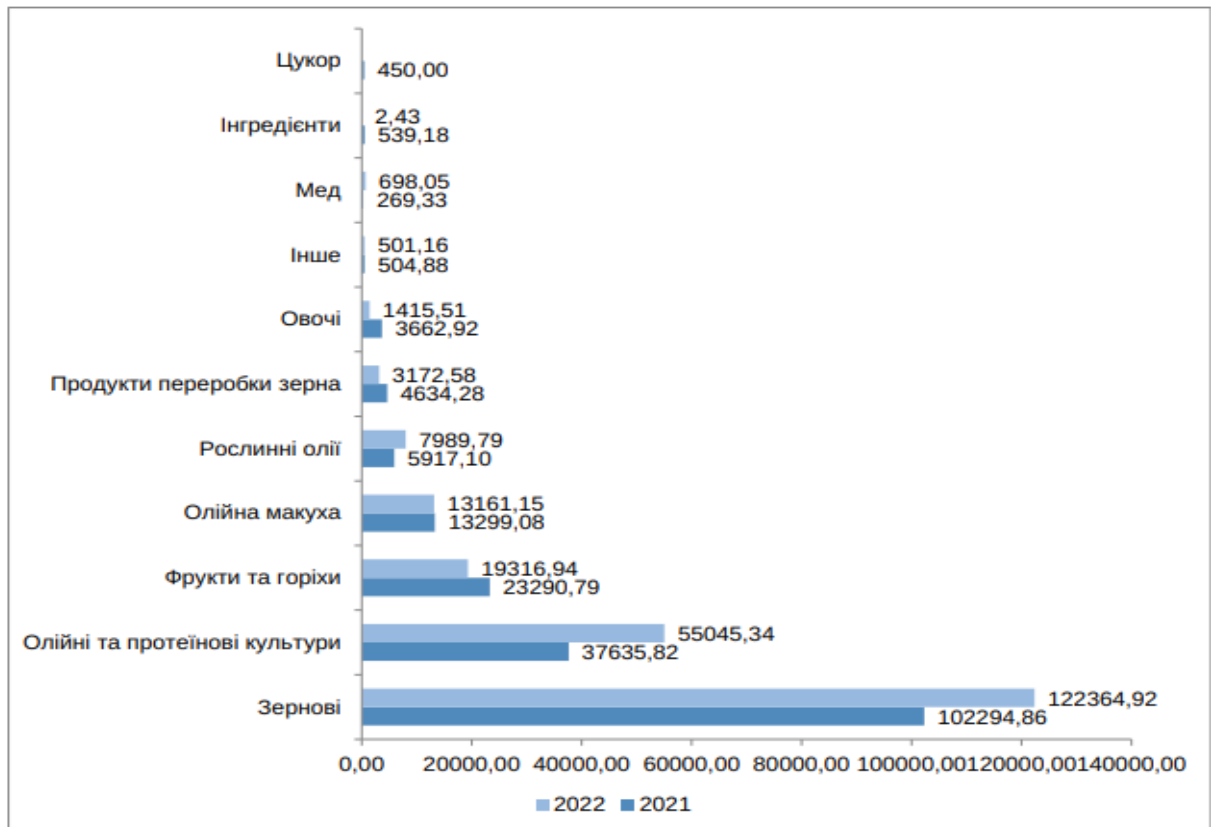
У 2021 році цей показник становив 196,4 тис. тонн. Щодо 2023 року, то незважаючи на триваючу війну, рекордні показники експорту спостерігалися вже в січні та лютому. За ці два місяці експортовано 75,7 тис. тонн, що становить третину від загального обсягу експорту у 2022 році. З березня по травень спостерігався значний спад експорту, який відновився вже в червні і демонструє позитивну динаміку.

Явним лідером серед торгових партнерів для української органічної продукції у 2022 році стали Нідерланди. До країни було відвантажено 101 тис. тонн органічної продукції, що становить майже 45% органічного експорту України.

Серед країн-лідерів – Німеччина (33,1 тис. тонн, тобто 15% від загального експорту), Австрія (27,3 тис. тонн, тобто 12%), Швейцарія (17,7 тис. тонн, тобто 8%) та Польща (13,4 тис. тонн, тобто 6%).

Серед видів товарної номенклатури, то майже 40% загального експорту органічної продукції склала кукурудза (89,6 тис. тонн). До лідерів органічної продукції експорту у 2022 році увійшли соєві боби (33,7 тис. тонн, тобто 15%), пшениця та спельта (24,2 тис. тонн, тобто 11%), макуха соняшника (13,2 тис. тонн, тобто 6%) та насіння соняшнику (13 тис. тонн, тобто 6%), соняшникова олія (8 тис. тонн, тобто 3,5%). Стосовно транспортування органічної продукції, то більшість такої продукції експортувалася автомобільним транспортом (58,6%). Морським і річковим транспортом експортовано 26,8%, а залізничним – 14,6%.

Більш детальна характеристика товарної номенклатури експорту органічної продукції до країн Європи за 2021–2022 роки представлена на рис. 1.

***Товарна номенклатура експорту органічної продукції до країн Європи,
тис. тонн***

Виходячи із даних рис. 1, можна відзначити, що у 2022 році, незважаючи на воєнний стан, відбулося зростання обсягів експорту органічної продукції.

Незважаючи на всі виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, органічні господарства змогли збільшити свій експорт до країн Європи на 13% у 2022 році. Ці результати стали можливими завдяки цілеспрямованим зусиллям виробників органічної продукції, щоб підтримувати свою діяльність під час війни. На жаль, деяким виробникам органічної продукції довелося припинити виробництво, але ті, що змогли протистояти проявам та наслідкам воєнного стану, шукали та надалі шукають нові можливості для стабілізації виробництва та експорту відповідно.

Сьогодні в Україні функціонують оператори, більшість із яких, зокрема 85%, сертифіковані українським органом ТОВ «Органік Стандарт», решта (15%) знаходяться під контролем іноземних органів сертифікації. З метою підвищення рівня розвитку виробництва органічної продукції Міністерство аграрної політики України бере активну участь у таких міжнародних проєктах: Швейцарсько-українська програма «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTR), проєкт «Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства» (COA), програма «Органічна торгівля

заради розвитку у Східній Європі» (OT4D), проєкт ЄС «Інституційна та політична реформа дрібномасштабного сільського господарства в Україні» (IPRSA), програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО).

Участь у таких програмах дає можливість Україні отримати професійну підтримку у розробці законодавчої та нормативно-правової бази, імплементації законів у сфері органічного виробництва, дистрибуції та маркуванні органічної продукції, а також забезпечує підтримку у здійсненні різноманітних заходів, пов'язаних з органічним виробництвом.

В умовах війни багато операторів органічного виробництва зазнали втрат через окупацію та прямі напади, блокування портів, руйнування інфраструктури та ланцюгів поставок, а також значне підвищення цін на допоміжні продукти, паливо та логістику.

Основними викликами на внутрішньому органічному ринку стали порушення ланцюга поставок, міграція значної кількості споживачів органічної продукції в інші регіони чи за кордон, зниження купівельної спроможності та попиту на органічну продукцію. Масові атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до знеструмлення на більшості території України.

Більшість органів місцевого самоврядування раніше підтримували органічних виробників у своєму регіоні. Однак, коли в країні оголосили воєнний стан, місцева підтримка органічних виробників припинилася. Через тотальну війну була відкладена органічна комунікаційна кампанія, запущена Органічною ініціативою у 2021 році для українських споживачів, а також відтерміновано впровадження органічної продукції в систему державних закупівель для шкіл і дитсадків.

Серед останніх нововведень на ринку органічної продукції, то доцільно відзначити і те, що в Україні введено в дію Державний реєстр операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Так, до такого Реєстру вже включені перші оператори, які отримали сертифікат про підтвердження відповідності органічного виробництва та дистрибуції органічної продукції вимогам законодавства України у сфері органічного виробництва, дистрибуції та маркування органічної продукції. Цей Реєстр доступний за посиланням <https://surl.li/hrdzt>.

З огляду на такі зміни, запровадження реєстрації у сфері органічного виробництва, дистрибуції та маркування органічної продукції є ще одним важливим кроком у розвитку органічного сектору економіки України. До сьогодні виробництво органічної продукції в Україні здійснюється за стандартами, що відповідають стандартам ЄС та інших країн. Такі нововведення означають про розширення пропозиції органічної продукції на внутрішньому ринку. Розвиток органічного ринку залишається одним із пріоритетів аграрної політики.

Тому перспективами розвитку та ефективного функціонування ринку органічної продукції України у контексті експортоорієнтованого напрямку мають бути:

- нарощення експортних можливостей українських виробників органічної продукції,
- розробка та реалізація програм підтримки операторів щодо пошуку та використання альтернативних логістичних шляхів експорту,
- пошук нових партнерів,
- гармонізація законодавчої бази тощо.

Ринок органічної продукції в Україні та світі зростає з кожним роком, а українські виробники органічної продукції поступово зміцнюють свої позиції як на ринку України так і на зовнішньому ринку.

ХІД РОБОТИ

Завдання 1. Освоїти особливості ринку органічної продукції на світовому рівні.

Завдання 2. Опанувати ринок органічної продукції в Україні.

Контрольні питання

1. Що таке органічна продукція?
2. Ринок органічної продукції?
3. У чому суть сучасної технології обробітку ґрунту?
5. Як забезпечити збалансоване живлення рослин?
6. Як підібрати посівний матеріал та посіяти культурні рослини?
7. Які особливості збирання культурних рослин?
8. Що таке апробація посівів?
9. Які технологічні елементи включає агротехнічний метод?